

ทบทวนความรู้เกี่ยวกับวรรณคดีและวรรณกรรม

วิชาวรรณคดีเอกของไทย

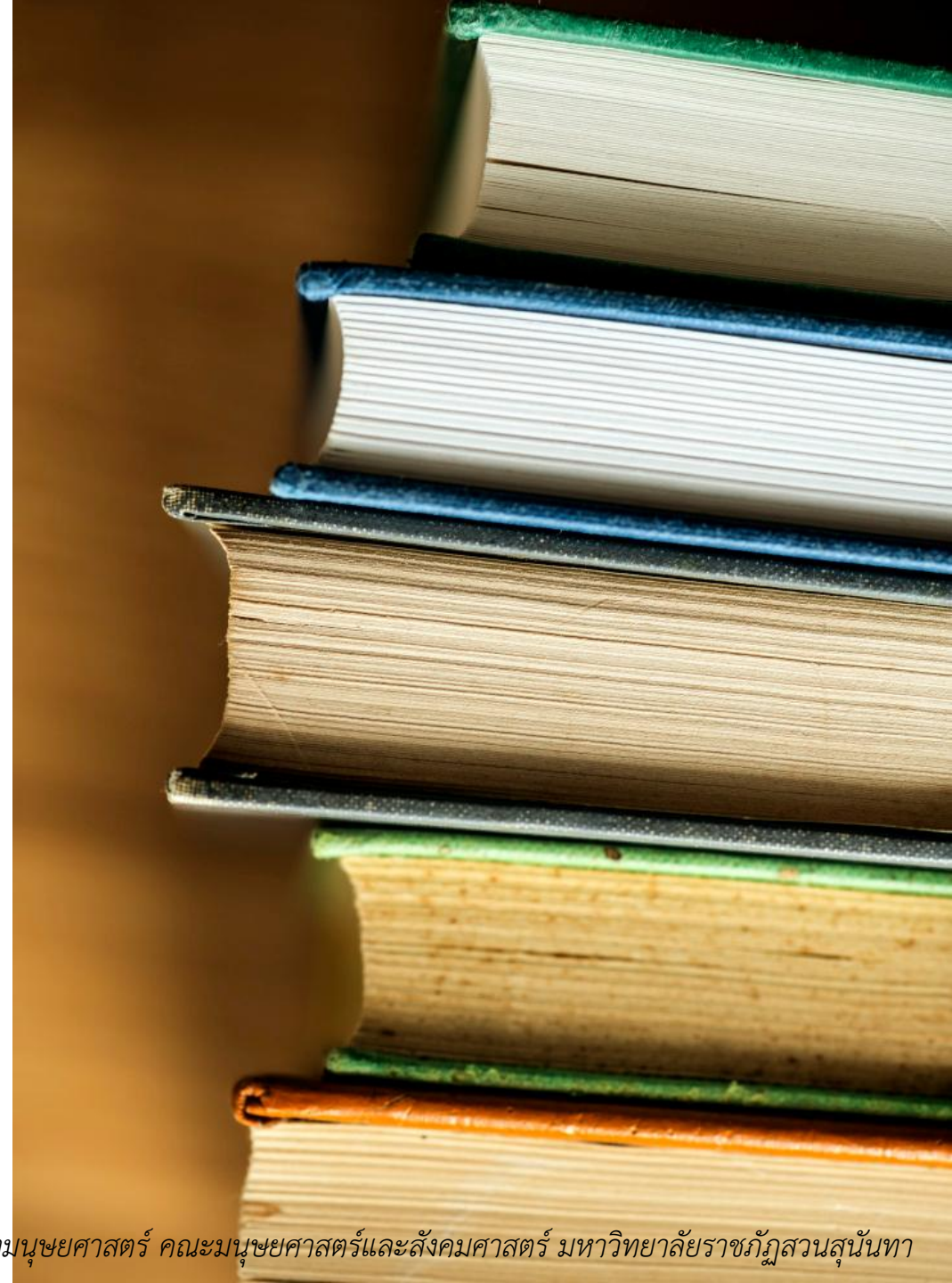
THG1302

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวรรณคดี

ความหมายของวรรณคดี วรรณกรรม วรรณศิลป์
วรรณคดี คืออะไร
วรรณกรรม คืออะไร
วรรณศิลป์ คืออะไร
ทั้งสามคำนี้สัมพันธ์กันอย่างไร

ความหมายของวรรณกรรม

วรรณกรรม (literary work) หมายถึง วรรณคดีหรือศิลปะ ที่เป็นผลงานอันเกิดจากการคิด และจินตนาการแล้วเรียบเรียง นำมาบอกเล่า บันทึก ขับร้อง หรือสื่อออกมาด้วยกลวิธีต่าง ๆ โดยทั่วไปแล้วจะแบ่งวรรณกรรมเป็น 2 ประเภท คือ วรรณกรรมลายลักษณ์ คือวรรณกรรมที่บันทึกเป็นตัวหนังสือ และวรรณกรรมมุขปาฐะ อันได้แก่ วรรณกรรมที่เล่าด้วยปาก ไม่ได้จดบันทึก

ความหมายของวรรณคดี

ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน กล่าวว่า วรรณคดีคือการแสดงความคิดออกมาโดยเขียนขึ้นไว้เป็นหนังสือ ข้อเขียนหรือบทที่แต่งหรือประพันธ์ขึ้นไว้ทั้งหมด ซึ่งเป็นของประเทศใด ๆ หรือยุคสมัยใด ไม่ว่าในภาษาใด หรือว่าด้วยเรื่องใด ๆ (ยกเว้นเรื่องวิทยาศาสตร์) บทโวหารวรรณนา หรือข้อเขียนซึ่งมีสำนวนโวหารเพราะพริ้ง มีลักษณะเด่นในเชิงประพันธ์

ความหมายของวรรณคดี

พระราชกฤษฎีกาวรรณคดีสโมสร ได้กำหนดลักษณะของหนังสือวรรณคดีไว้ว่า

1. เป็นหนังสือดี กล่าวคือ เป็นเรื่องที่เหมาะสมซึ่งสาธารณชนจะได้อ่านโดยไม่เสียประโยชน์คือไม่
เป็นเรื่องตลกขบขัน หรือเป็นเรื่องที่ชักจูงผู้อ่านไปในทางอันไม่เป็นแก่นสาร หรือซึ่งจะชวนให้
คิดวุ่นวายในทางการเมือง อันจะเป็นเครื่องรบกวนแก่รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนี้เป็นต้น
2. เป็นหนังสือแต่งดี ใช้วิธีเรียบเรียงอย่างใด ๆ ก็ตาม แต่ต้องให้เป็นภาษาไทยอันดีถูกต้องตาม
เสียงอย่างที่ใช้ในโบราณกาล หรือปรตยุบันกาลก็ได้ ไม่ใช้ภาษาซึ่งเลียนภาษาต่างประเทศ
เช่น ใช้ว่า ไปจับรถไฟแทนไปขึ้นรถไฟ และมาสายแทนมาช้าหรือมาล่า ดังนี้เป็นต้น

ความหมายของวรรณคดี

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ
ให้ทรงทราบว่า หนังสือวรรณคดีควรมีรูป
และเนื้อหาเหมาะสมกัน รูปคือแบบของ
คำประพันธ์ เนื้อหาคือเนื้อเรื่อง ลักษณะ
นิสัยตัวละครในเรื่อง ฯลฯ สองส่วนนี้
ต้องสอดคล้องกัน นอกจากนี้วรรณคดี
ต้องใช้ภาษาที่ได้เลือกเฟ้นอย่างประณีต
มีคุณค่าหลายประการ อ่านแล้วยังติดใจ
น่าอภิรมย์ ไม่รู้สึกเบื่อ เป็นหนังสือที่มี
พัฒนาการทางอารมณ์สูง

สรุปความหมายของวรรณคดี

ความหมายของวรรณคดี (literature) มี 2 ลักษณะ คือ ความหมายอย่างกว้าง และความหมายอย่างแคบ

ความหมายอย่างกว้าง วรรณคดี คือ งานเขียนโดยทั่วไปที่เขียนขึ้นเป็นร้อยกรองหรือร้อยแก้วก็ได้ และมีเนื้อหาเป็นบันเทิงคดีหรือสารคดีก็ได้

ความหมายอย่างแคบ วรรณคดี คือ งานเขียนที่มีเนื้อหาและการนำเสนอที่ดี

จากนิยามความหมายของวรรณคดี
และวรรณกรรม
นักศึกษาคิดว่าวรรณคดีต่างจาก
วรรณกรรมอย่างไร

ความแตกต่างระหว่างวรรณคดีกับวรรณกรรม

ศาสตราจารย์ ดร.รีนฤทัย สัจจพันธ์ กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างวรรณคดีกับวรรณกรรมว่ามีอยู่ 2 ประการ คือ **คุณภาพหนังสือและกาลเวลา** กล่าวคือ วรรณคดีนั้นจะต้องประกอบด้วยลักษณะทางวรรณศิลป์ ทำให้ผู้อ่านสามารถได้ยินทั้งเสียง ได้เห็นทั้งภาพ และได้รู้สึกถึงอารมณ์ต่าง ๆ

นอกจากนี้วรรณคดียังเป็นหนังสือที่ทรงคุณค่าเหนือกาลเวลา ซึ่งสามารถโน้มน้าวให้ผู้อ่านสัมผัสได้ถึงความงาม ความไพเราะ และธรรมชาติของมนุษย์

ความหมายของวรรณศิลป์

วรรณศิลป์ (the art of literature) หมายถึง ศิลปะของการเรียบเรียงถ้อยคำ หรือศิลปะแห่งการแต่งหนังสือ วรรณศิลป์เป็นคุณสมบัติที่ทำให้วรรณกรรมเป็นวรรณคดี

1. อารมณ์สะท้อนใจ (เช่น
อารมณ์สะท้อนใจเพราะความรัก)

4. สไตล์ (ท่วงทำนอง
การแต่ง)

2. ความนึกคิดและ
จินตนาการ

**องค์ประกอบ
ของ
วรรณศิลป์**

5. เทคนิค
(กลวิธี)

3. การแสดงออกคือการใช้
ภาษาของกวี

6. องค์ประกอบ (การเลือกใช้คำ
ประพันธ์ให้เหมาะสมแก่เนื้อหาของ
เรื่อง)

1. อาการสะท้อนใจ

เป็นจุดเริ่มต้นของการแต่ง
วรรณคดี เช่น ในทางอินเดีย ฤๅ
วาลมิกิแปลงวาจาเป็นโคลกบท
แรกเมื่อเกิดความสลดสังเวชใจ
ภาพของนกกระเรียนที่ร่ำร้องไห้
เพราะนายพรานยิงคู่ของนางตาย
อาการสะท้อนใจอันเป็นเหตุให้
เกิดวรรณคดีนี้ คือ อาการเศร้า
สังเวช

1. อาการสะท้อนใจ

อาการสะท้อนใจเพราะความรัก
ทำให้เกิดเพลงยาวต่าง ๆ เพราะ
ความเศร้าอันเกิดจากการ
พลัดพรากจากคนรัก ทำให้เกิด
เป็น **บทนิราศ**

“เขาเร่งสาตศรพิษ ติดสามภษัตริย์สะพรั่ง เลือดตกหลัง
กึ่งลง สามพระองค์พึงกัน ผันหน้าต่อศัตรู พิศดูจุนกมิต
สิ้นชีพิตพร้อมกัน ยืนอยู่ฉับมิตาย.....”

นักศึกษาอ่านคำประพันธ์ข้างต้นแล้วรู้สึกอย่างไร

2. ความนึกคิดและ จินตนาการ

- 2.1 จินตนาการที่ตรงไปตรงมา ผู้อ่านจะ
เกิดภาพพจน์ คือ เห็นภาพตามที่คุณเขียนบรรยาย
- 2.2 จินตนาการที่ซับซ้อน ผู้อ่านต้องตีความ
จึงจะทราบจินตนาการของกวี เนื่องจากผู้แต่ง
อาจใช้กวีโวหารเปรียบเทียบ หรือกล่าวเกินจริง

2.1 ตัวอย่างการแสดงถึงจินตนาการที่ตรงไปตรงมา

นักศึกษากจินตนาการ
ถึงอะไร

“..... สองฝ่ายยืนยันยุทธ์ อุดอำให้เอาฤกษ์ เอิกอึงเห่เอาชัย
สาดปืนไฟยะแย้ง แผลงปืนพิชยะยุง พุ่งหอกใหญ่ตะด้าง
ขว้างหอกชดตะไชว่ ไล่ตะดลุมุกมัน เจื่อดาบฟันจะฉาด ง่าง้าว
ฟาดฉะฉับ.....ศรต่อศรยิงยืน ปืนต่อปืนยิงยรร กุภัณฑ์ต่าง
ตอบโต้ ไล่ห้ต่อไล่ห้ต่อตั้ง ตั้งต่อตั้งต่อติด เชนประชิดเชนสู้ ดาว
คู่ดาวต่อ หอกฟันร่อหอกรับ ง่าวง่าจับง่าวง่าประจัญ ทวนมัดพัน
ทวนทบ รบอลวนอลเวง ต่างบเกรงบกลัว.....”

(ลิลิตตะเลงพ่าย)

ผู้อ่านจะมองเห็นจินตนาการของกวีว่าเป็นการยุทธ์ (ทำสงคราม) ครั้งใหญ่ ทหารทั้งสองฝ่าย
ต้องฟาดฟันกันตัวต่อตัวด้วยอาวุธนานาชนิด และด้วยความกล้าหาญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

2.2 ตัวอย่างการแสดงถึงจินตนาการที่ซับซ้อน

นักศึกษากิจนตนาการ
ถึงอะไร

พิศพักตร์ผ่องพักตร์ดงจันทร์
พิศเนตรดงเนตรมฤติน

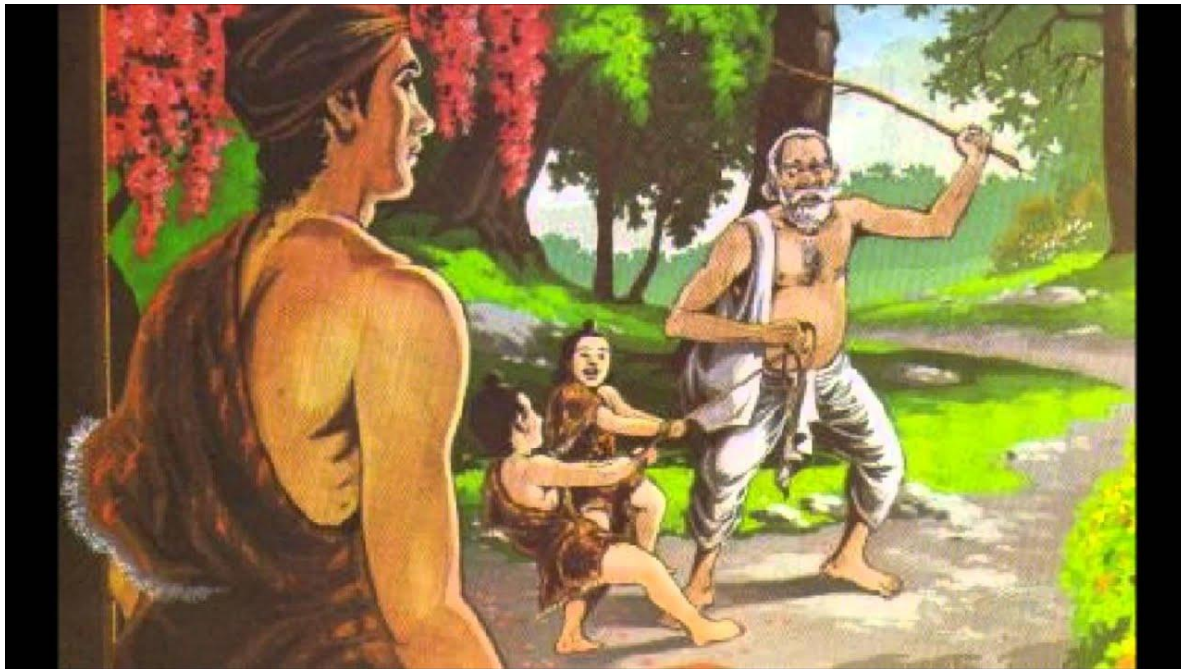
พิศขนงก่งอนดงดับดิลิป
พิศทนต์ดงนิลอันเรียงราย
(รามเกียรติ์)

ใบหน้าของผู้หญิงคนรักนวลใสสว่างราวดวงจันทร์ที่สุกสว่างอยู่กลางท้องฟ้า ความ
โค้งโค้งของคันทศร ความมันขลับสดใสแห่งตากวางและประกายดำแห่งนิลเป็นภาพ
ของกวีเมื่อยามที่นึกถึงคิ้ว ตา และฟันของนาง

3. การแสดงออกคือการใช้ภาษาของกวี

3.1 บรรยายให้เห็นภาพหรือรู้สึกไปตามตัวอักษร เช่น บรรยายให้เห็นภาพความงามของพระลอ

3.2 บรรยายให้รู้สึกถึงความเคลื่อนไหวของอารมณ์ เช่น ในเวสสันดรชาดก กัณฑ์กุมาร ชูชกลากติ สองกุมารออกจากป่าเป็นที่น่าเวทนายิ่ง ความบรรยายไว้ว่า

“โอ้ สงสารเอ๋ยด้วยสองดรุณทรามสวาท เมื่อ
นिरาสร้างห่างจากพระมารดา พราหมณ์ชรา
ตะแกตีพระน้อง เทพเจ้าก็ร้องหวีดหวาดไม่
เว้นองค์ ครั้นพราหมณ์แกตีพระพี่เลี้ยง เจ้าก็ร้อง
อยู่กรีดกรีด เทพเจ้าก็ร้องหวีดขึ้นพร้อมกัน
เสียงสนั่นทุกอกสัตว์.....”

(ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก)

3. การแสดงออกคือการใช้ภาษาของกวี

3.3 การแสดงออกที่เผยสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ คือ การแสดงออกที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงสาระสำคัญของเนื้อความที่ผู้เขียนไม่ได้บอกเอาไว้ตรง ๆ เช่น บุคลิกภาพ นิสัยใจคอของตัวละคร ดังตัวอย่าง

ความรักของขุนแผนก็แสนรัก
สู้ลำบากบุกป่ามาด้วยกัน
ขุนช้างแต่อยู่ด้วยกันมา
เงินทองกองไว้มิให้ใคร
จมีนไวยเล่าก็เลือดที่ในอก
ทูลพลาญตัวนางระเร่เริ่มรัว

ด้วยร่วมยากมานักไม่เด็ดจันท์
สารพันอดอมถนอมใจ
คำหนักหาได้ว่าให้เคืองไม่
ข้าไทใช้สอยเหมือนของตัว
ก็หยิบยกรักเท่ากันกับผิว
ความกลัวอาญาเป็นพันไป

(ขุนช้างขุนแผน)

เข้าใจถึงสภาพจิตใจของนางวันทองในขณะนั้นว่า นางลับสนว่าวุ่น

4. ท่วงทำนองการแต่ง (สไตล์)

เช่น สุนทรภู่ มักใช้ถ้อยคำง่าย ๆ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ หรือ น.ม.ส. มักใช้ศัพท์ยาก ๆ และแต่งคำประพันธ์ร้อยกรองเคร่งครัดในฉันทลักษณ์ไม่แต่งอย่างกลอนพาไป

ท่วงทำนองการแต่ง ทำให้เราทราบบุคลิกเฉพาะตัวของผู้แต่ง ซึ่งก็ดีเด่นไปคนละแบบ นอกจากนี้ยังมีท่วงทำนองการแต่งที่เป็นส่วนรวม ทำให้ทราบลักษณะของวรรณกรรมแต่ละชาติด้วย

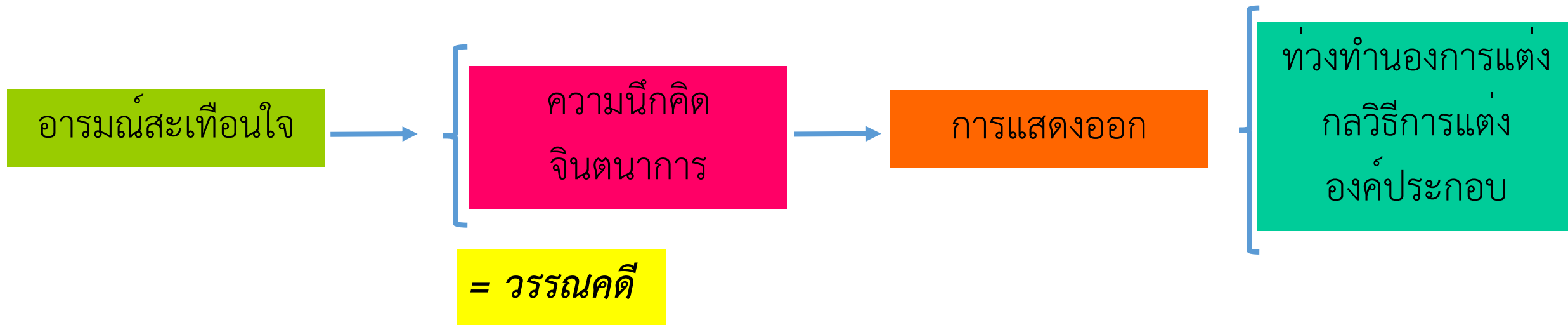
5. กลวิธีการแต่ง (เทคนิค)

คือ กลวิธีเสนอเรื่อง ความคิดและจินตนาการให้น่าสนใจ เป็นการ
แสดงฝีมือของผู้แต่งที่จะประกอบรูปแบบให้เหมาะสม เช่น กลวิธี
การแต่งวรรณคดีไทยในอดีตไม่ค่อยซับซ้อน ผู้แต่งมักเป็นผู้เล่าเรื่อง และ
เล่าไปตามลำดับเหตุการณ์ ตัวละครมักมีนิสัยคงที่ แต่หากเป็นการ
แต่งนวนิยายเรื่องสั้น มีการกำหนดผู้เล่าเรื่องต่าง ๆ กันไป มีการลำดับ
เรื่องให้ชวนติดตาม อาจจบเรื่องที่ค้างไว้ให้ผู้อ่านคิด

6. องค์ประกอบ (การเลือกใช้คำประพันธ์ให้ เหมาะสมแก่เนื้อหาของเรื่อง)

คือส่วนที่สร้างความสมดุลให้จุดเด่นและ
รายละเอียดปลีกย่อยประสานกันอย่าง
สมบูรณ์ องค์ประกอบในวรรณคดีที่เห็นได้
ชัด คือ การเลือกใช้คำประพันธ์ให้เหมาะแก่
เนื้อหา ความ วรรณคดีไทยในอดีตนิยมแต่งเป็น
ร้อยกรอง ร้อยกรองแต่ละชนิดมีลีลาจังหวะ
ต่างกัน ซึ่งก่อให้เกิดอารมณ์และบรรยากาศ
ต่างกันไป

กล่าวโดยสรุป วรรณศิลป์ หรือศิลปะการแต่งทำให้เกิดวรรณคดีเป็นขั้นตอน ดังนี้

อย่างไรก็ตาม วรรณคดีเรื่องนั้น ๆ จะดีมากหรือน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับฝีมือของผู้แต่ง และความเข้มข้นขององค์ประกอบแต่ละขั้นตอนด้วย

ดังนั้น วรรณกรรมที่ได้รับความนิยมถือว่าเป็นวรรณคดีมักมีคุณสมบัติ ต่อไปนี้

1. มีเนื้อหาและรูปแบบเหมาะสมกัน
2. ใช้สำนวนภาษาเป็นไปด้วยความบรรจง
3. มีความคิดนึกที่แสดงถึงความเฉียบแหลมของผู้แต่ง
4. แสดงถึงพัฒนาการทางอารมณ์ของผู้แต่งสูง
5. มีคุณค่าในทางประวัติของวรรณกรรม หรือประวัติวรรณคดี

การแบ่งประเภทของวรรณคดี ใช้เกณฑ์ในการแบ่งทั้งหมด 5 เกณฑ์

1. แบ่งตามประโยชน์
2. แบ่งตามหลักฐาน
3. แบ่งตามเนื้อหา
4. แบ่งตามรูปแบบคำประพันธ์
5. แบ่งตามยุคสมัย

การแบ่งประเภทของวรรณคดี แบ่งตามประโยชน์

1. วรรณคดีบริสุทธิ์ คือ วรรณคดีชนิดแท้ ๆ เป็นหนังสือเกิดจากความนึกทางอารมณ์สะท้อนใจของผู้แต่ง และแสดงออกเป็นบทประพันธ์อย่างไพเราะ
2. วรรณคดีประยุกต์ เป็นวรรณคดีที่แต่งขึ้นไม่ได้มุ่งด้านความบันเทิงแต่แต่งขึ้นเพื่อมุ่งประโยชน์อย่างอื่น

การแบ่งประเภทของวรรณคดี แบ่งตามหลักฐาน

1. วรรณคดีที่บันทึกไว้เป็นตัวอักษร เป็นวรรณคดีที่มีหลักฐานเป็นตัวหนังสือ
2. วรรณคดีที่ไม่บันทึกไว้เป็นหลักฐาน (มุขปาฐะ) คือ วรรณคดีที่จดจำต่อกันมา

การแบ่งประเภทของวรรณคดี แบ่งตามเนื้อหา

1. วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ เช่น ลิลิตตะเลงพ่าย โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี
2. วรรณคดีนิราศ เช่น นิราศพระบาท นิราศภูเขาทอง
3. วรรณคดีศาสนา เช่น ปฐมสมโพธิกถา พระมาลัยคำหลวง ไตรภูมิพระร่วง
4. วรรณคดีประเพณีพิธีกรรม เช่น โองการแข่งน้ำ ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก
5. วรรณคดีบทละคร เช่น รามเกียรติ์ อิเหนา บทละครนอกในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
6. วรรณคดีคำสอน เช่น โคลงทศรถสอนพระราม กฤษณาสอนน้องคำฉันท์
7. วรรณคดีนิทานนิยาย เช่น พระอภัยมณี นิทานเวตาล สามก๊ก

การแบ่งประเภทของวรรณคดี แบ่งตามรูปแบบคำประพันธ์

1. ร้อยแก้ว
2. ร้อยกรอง

โคลง : โคลงสุภาพ โคลงฉันท์ โคลงโบราณ

ฉันท์ : อินทวิเชียรฉันท์ ไตรภูกฉันท์ วัฒนตติลกันท์

มาลินีฉันท์ สัททูลวิกกีฬิตฉันท์ สัทธราฉันท์

กาพย์ : กาพย์ยานี กาพย์ฉบัง กาพย์สุรางคนางค์

ร่าย : ร่ายสุภาพ ร่ายฉันท์ ร่ายโบราณ ร่ายยาว

กลอน : กลอนสุภาพ กลอนลำนำ กลอนตลาด

ลิลิต : ร่ายและโคลง

กาพย์ห่อโคลง : กาพย์ 1 บท โคลง 1 บท

การแบ่งประเภท ของวรรณคดี แบ่งตามยุคสมัย

1. สมัยสุโขทัย
2. สมัยกรุงศรีอยุธยา
  - 2.1 ตอนต้น
  - 2.2 ตอนกลาง
  - 2.3 ตอนปลาย
3. สมัยกรุงธนบุรี
4. สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
  - 4.1 ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 3)
  - 4.2 ตอนกลาง (รัชกาลที่ 4 – พ.ศ. 2475)
  - 4.3 พ.ศ. 2475 – ปัจจุบัน

ลักษณะทั่วไปของวรรณคดีไทย

1. ผู้แต่งเป็นบุคคลชั้นสูง เช่น กษัตริย์ ขุนนาง
2. เนื้อเรื่องเน้นบุญญาธิการ ตัวละครจึงมักเป็นบุคคลชั้นสูง
3. เน้นอรรถรสทางภาษา นิยมรูปแบบคำประพันธ์แบบร้อยกรองมากกว่า
4. ท่วงทำนองการแต่งตรงไปตรงมา ไม่แสดงปรัชญาที่ลึกล้ำ
5. แสดงออกถึงความเป็นคนไทย รักสนุก เจ้าบทเจ้ากลอน มีชีวิตที่เรียบง่าย อยู่กับธรรมชาติ มีศรัทธาในศาสนา ยกย่องสถาบันพระมหากษัตริย์

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างวรรณคดีไทย

1. สังคมและวัฒนธรรม

2. วรรณกรรมพื้นบ้าน

3. วรรณกรรมตะวันตก

3.1 อินเดีย เช่น รามายณะ มหาภารตะ

3.2 เปอร์เซีย เช่น นิทาน 12 เหลี่ยม อาหารบราตรี
พันหนึ่งทิวา

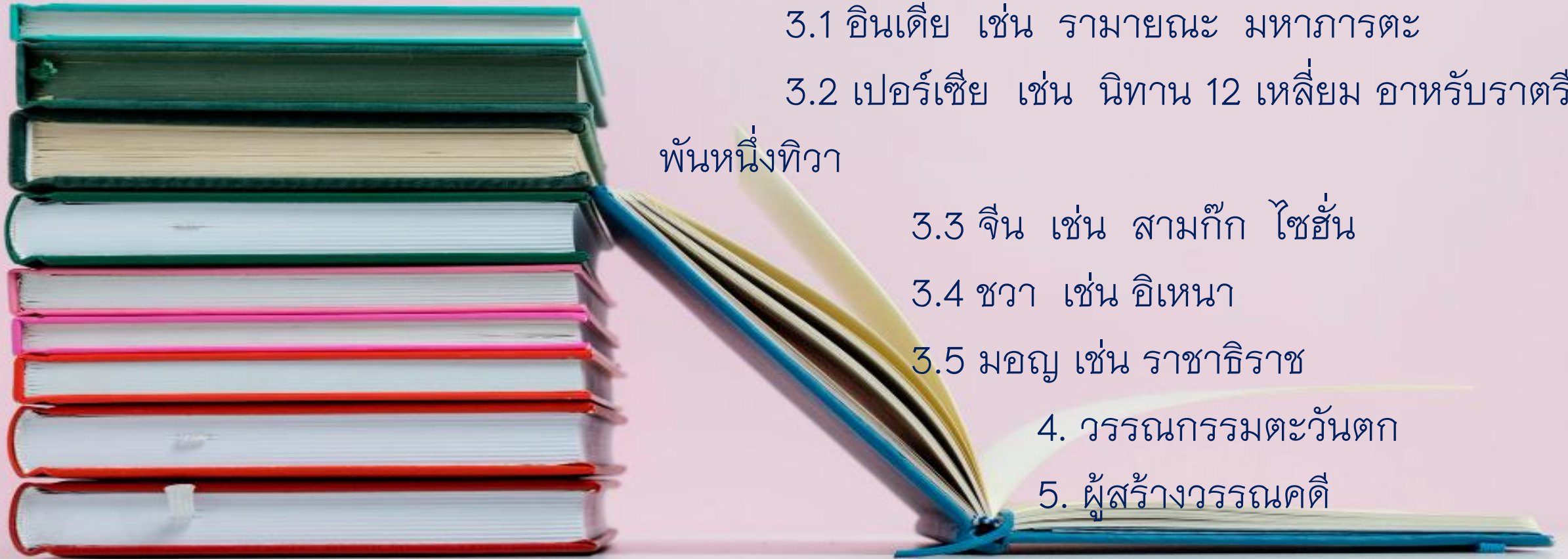
3.3 จีน เช่น สามก๊ก ไชยฮั่น

3.4 ชาวตะวันตก เช่น อิเหนา

3.5 มอญ เช่น ราชธานีราช

4. วรรณกรรมตะวันตก

5. ผู้สร้างวรรณคดี

บทบาทของวรรณคดีไทย

1. เป็นเครื่องบันเทิงใจ
2. ประกอบการแสดง เช่น การเล่นหนังใหญ่
3. สั่งสอน เช่น สุภาชีวิตพระร่วง โคลงโลกนิติ
4. ส่งสาร เหมือนวรรณคดีประยุกต์ แผงสาระข้อคิดหรือความเป็นไปของบ้านเมือง
5. เป็นส่วนหนึ่งของพิธีการ เช่น ดุชฎีสังเวยกล่อมช้าง ลิลิตโองการแช่งน้ำ

คุณค่าของวรรณคดีไทย

1. คุณค่าสะท้อนสภาพบ้านเมืองในขณะนั้น
2. คุณค่าทางจิตใจ
3. คุณค่าทางศิลปะการประพันธ์
4. คุณค่าสะท้อนศิลปะแขนงอื่น ๆ
5. คุณค่าทางขนบประเพณี

ยอดของวรรณคดี

1. ลิลิตพระลอ เป็นยอดของกลอนลิลิต
2. สมุทรโฆษคำฉันท์ เป็นยอดของคำฉันท์
3. เสภาขุนช้างขุนแผน เป็นยอดของกลอนสุภาพ

4. มหาชาติคำเทศน์ เป็นยอดของกลอนกาพย์
5. บทละครเรื่องอิเหนา เป็นยอดของบทละครรำ
6. บทละครเรื่องหัวใจนักรบ เป็นยอดของกลอนบทละคร

7. สามก๊ก เป็นยอดของความเรียงเรื่องนิทาน
8. พระราชนิพนธ์สิบสองเดือน เป็นยอดของความเรียงอธิบาย

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการกลุ่มปรับปรุงชุดวิชาวรรณคดีไทย. (2559). *เอกสารการสอนชุดวรรณคดีไทย หน่วยที่ 1-7 (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1)*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2560). *ความรู้ทั่วไปทางภาษาไทย ตอนที่ 3 วรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.